



AgEcon SEARCH

RESEARCH IN AGRICULTURAL & APPLIED ECONOMICS

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search

<http://ageconsearch.umn.edu>

aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

No endorsement of AgEcon Search or its fundraising activities by the author(s) of the following work or their employer(s) is intended or implied.

TEL

zható a
yítására

KISÁRUTERMELÉS A MEZŐGAZDASÁGBAN

LOVAS MÁRTON

A mezőgazdaság 1975. évi tervének teljesítéséhez rendkívüli erőfeszítésekre van szükség, mert a növekedésnek az a lendülete, amelyet az 1971–1974. években tapasztaltunk, a koca- és tehénállománynak a legutóbbi időben észlelt csökkenésével megtorpant. Az állomány csökkenése, mint ismeretes, nem a nagyüzemekben, hanem a kisüzemekben, a „kisegítő gazdaságokban” tapasztalható.

A FEJLŐDÉS IRÁNYA

A helyzet megértéséhez és a tennivalók helyes megszabása érdekében célszerű vázolni a kisegítő gazdaságok fajsúlyát a mezőgazdaság termelésében. Az ehhez szükséges adatokat az 1. táblázat tartalmazza.

A táblázatban a bruttó termelés értéke szerint soroltuk a szektorokat. Ebből látható, hogy a kisüzemek (háztáji és kisegítő gazdaságok) bruttó termelésének aránya 1965-ben 45,1% volt, ami 1973-ban 38,9%-ra csökkent, miközben termelésük értéke növekedett, de sokkal kisebb mértékben, mint

A MEZŐGAZDASÁG BRUTTÓ TERMELÉSE SZEKTOROK SZERINT
(1968. évi árakon)

1. táblázat

Megnevezés	A bruttó termelési érték			
	1965-ben	1973-ban	1965-ben	1973-ban
	millió forintban		az összertermelés %-ában	
A termelősövetkezetek közös gazdaságai	37 130	55 111	42,2	47,2
A termelősövetkezetek háztáji gazdaságai	21 121	24 311	24,2	20,8
Egyéb kisegítő gazdaságok	18 379	21 108	20,9	18,1
Állami gazdaságok	11 118	16 186	12,7	13,9
Összesen	87 748	116 716	100,0	100,0

a nagyüzemeké. Így például a termelőszövetkezeti közös gazdaságok 8 év alatt 18 milliárd Ft-tal (65%-kal) növelték termelésüket, mialatt a háztáji bruttó termelése kevesebb mint 3 milliárddal nőtt, s ez 3,4%-os csökkenést okozott a részarányban. De a mezőgazdaság bruttó termelésében még mindig igen nagy a kisüzem aránya.

A bruttó termelés adatainak helyes értékelése céljából hozzá kell tenni, hogy ebben tekintélyes hányadot tesz ki a nagyüzemekben termelt, a kisüzem által vásárolt takarmány. Vagyis a nagyüzemekben termelt érték bizonyos hányada a kisüzemi állattenyésztésben termelt érték formájában jelenik meg.

A TERMELÉSI SZERKEZET

Az 1. táblázat a kisüzemi termelés nagyságát és arányát mutatja. Ennél nem kevésbé fontosak azonban a minőségi jellemzők, azaz a kapcsolatok a szektorok és a munkamegosztás a nagyüzemek és a kisárutermelők között. A termelés szerkezete társadalmi szektorok szerint — ami a felvásárlásban

A FELVÁSÁRLÁS TÁRSADALMI SZÉKTOROK SZERINT

2. táblázat

Megnevezés	A nagyüzemből		A kisárutermelőktől	
	felvásárolt termékek értéke			
	millió forintban	az összes %-ában	millió forintban	az összes %-ában
<i>I. csoport</i>				
Búza	9554,7	99,07	29,7	0,03
Kukorica	3962,3	94,00	234,2	6,0
Cukorrépa	1349,8	99,08	3,5	0,02
Napraforgó	799,1	99,08	19,8	0,02
Zöldborsó	484,7	99,03	3,4	0,07
Vágómarha	5116,6	81,6	341,7	18,4
Vágóbaromfi	3749,3	92,5	283,1	7,5
<i>II. csoport</i>				
Fűszerpaprika	155,0	66,3	79,7	33,9
Bor	2675,2	74,3	957,3	25,7
Vágósertés	9201,8	76,1	2739,7	23,9
Tojás	733,5	64,4	407,1	35,6
<i>III. csoport</i>				
Vágóborjú	2,9	15,4	15,9	86,6
Süldő	49,0	18,0	224,7	82,0
Malac	4,6	10,3	40,1	89,7
Méz	2,8	1,3	216,1	98,7

tükröződ
üzem kö

A 2
a géppel

fizikai m

A 2
osztottul

ban term

Felt

és a fel

E szám

termék a

ellátás é

országom

a gabona

A n

tételne

sőt még

sárlókat

értéke n

bizonyos

mel a n

ennyis

termelő

csaknem

A t

lancszen

karmán

az állan

nához l

szabja a

A

mint el

ból is j

A l

országom

takarm

más ág

árából

Ez

mányt,

a term

tükröződik — kifejezi a munkamegosztást és a függőséget is a kis- és a nagyüzem között.

A 2. táblázat mutatja, hogy mint valami póluson, úgy összpontosult a géppel termelhető termékek termelése a nagyüzemekben, és a sok kézi, fizikai munkát igénylőké a kisárutertermelő szektorban.

A 2. táblázatban szereplő fontosabb felvásárolt termékeket aszerint osztottuk I., II. és III. csoportra, hogy azokat melyik társadalmi szektorban termelik nagyobb arányban.

Feltűnő, hogy a mezőgazdaság két fő növényének, a búzának 99%-át és a felvásárolt kukoricának 94%-át a szocialista nagyüzemek termelik. E számok a mennyiségi arányoknál többet jelentenek, hiszen ez a két fő termék az egész mezőgazdasági termelés, az állattenyésztés, az élelmiszerellátás és az export alapja. Vagyis a mezőgazdasági termelés alapját Magyarországon több mint 90%-ban azok a szocialista nagyüzemek adják, amelyek a gabonaneműeket termelik.

KISÁRUTERMELÉS A SZOCIALISTA MEZŐGAZDASÁGBAN

A másik figyelemre méltó vonása a felvásárlás szektorok szerinti összetételének, hogy egyes termékekből (pl. vágóborjú, malac, méz stb.) 80—90, sőt még nagyobb százalékban a kisárutertermelők látják el a szocialista felvásárlókat áruval. Ezeknek a mezőgazdaság bruttó termeléséhez viszonyított értéke nem nagy, néhány százalék csupán, de tudni kell, hogy *e termékek bizonyos hányada a nagyüzemi hizlalás alapjául szolgál.* (A nagyüzemek zömmel a maguk termelte malacokat és vágóborjakat hizlalják, de tetemes mennyiséget vásárolnak az Állatforgalmi és a szabadpiac útján a kisárutertermelőktől is.) A forgalomba kerülő „szaporítóanyagok” (malac, borjú) csaknem 90%-át a kisárutertermelők termelik.

A táblázatból kirajzolódik a hazai kisárutertermelők sajátos, az összekötő láncszeméhez hasonló helyzete: megvásárolják a nagyüzemben termelt takarmányt, ebből malacot, vágómarhát nevelnek, s ezt visszaadják részben az állami húsiparnak, részben a nagyüzemeknek. Ez a szerep olyan csatornához hasonló, amely szocialista szektorokat köt össze, de ez a szerep megszabja a kisárutertermelés társadalmi jellegét is.

A mi szocialista viszonyaink között élő kisárutertermelő egészen más, mint elődje, a kisparaszt volt. A különbséget egy egyszerű összehasonlításból is jól láthatjuk.

A kis- és középparaszt — kisárutertermelő. Jellemző képviselőjük Magyarországon a felszabadulás előtt a tanyai gazda volt, aki — vertikálisan — takarmányt és abból kész, fogyasztható élelmiszert, *mindent maga termelt*, más ágazattól alig függött. Feleslegeit a vásárokon értékesítette, és azok árából csizmát, kaszát, sőt és egyéb iparcikket vásárolt.

Ezzel szemben a mi kisárutertermelőink nagyüzemben termelt takarmányt, termelőeszközt használnak; a piacra kevesen járnak, termékeiket a termelőszövetkezetek, a szakszövetkezetek útján vagy egyenesen a szocia-

lista iparvállalatnál értékesítik. Így a mi kisárutermelőink egy *vertikális, szocialista termelési láncolat egyik láncszemét képezik*. Belőle *tőkés nem válhat*, mert bérmunkást nem tarthat, *szántóföldet nem vásárolhat* és nem kereskedhet. Ugyanakkor anyagilag is érdekelt a kisárutermelésben, mert az általa értékesített termékek árában realizálódnak otthoni munkaráfordításai is. Ez a bevétel segíti őt életszínvonala javításában is. Termékei a népgazdasági szükségletek kielégítését segítik, tehát társadalmi és egyéni érdeket egyaránt szolgálnak.

A KAPITALISTA KISÁRUTERMELŐ

A tőkés viszonyok között a kisárutermelő kapitalistává válhat. Kereskedéssel, birtokának növelésével, bérmunkások alkalmazásával meggazdagodhat. (E tőkésé válásnak — ami a kapitalizmusban is csak 1—2 százaléknak sikerülhet — objektív feltétele, hogy más *kisárutermelők tömegesen tönkremenjenek*, hagyják el a földet, mert megélni belőle nem tudnak stb.).

Az itt leírt különbségek miatt a szocialista viszonyok között dolgozó kisárutermelő szerepe a termelésben — s emiatt ideológiája is — egészen más, mint elődjéé volt. Nem magányos farkas többé — akit társai vagy felálnak vagy ő falja fel társait —, hanem aktív segítője, kooperátora *a szocialista nagyüzemnek és a szocialista feldolgozó vállalatnak*, melyektől tevékenysége függ. A mi *kisárutermelőink* — rendszerint szövetkezetekben társulnak, a mezőgazdasági termelők vertikum fontos tagjai — *a szocializmus építői*. Ez határozza meg viszonyukat a szocialista államhoz és társadalomhoz.

A hazai kisárutermelőkre jellemző, hogy zömük szövetkezeti tag (részben termelőszövetkezeti, Áfész- és szakcsoport tagok), részben állami gazdaságok, ipari üzemek és más vidéken működő vállalatok dolgozói és nyugdíjasok. A kistermelők száma becslés szerint közel másfél millió. Az általuk művelt terület — szántó, kert, gyümölcsös — 1,2 millió hektár, az összes megművelt terület 20%-a. Ebből 699 ezer hektár, 56% a termelőszövetkezeti háztáji gazdaságoké, 44% pedig az egyéb kiegészítő gazdaságoké. Eszerint *a kisárutermelők csaknem felének főfoglalkozása nem paraszti. Vagyis a mezőgazdasági kisárutermelők tekintélyes hányada a munkásosztályhoz tartozik*.

Népgazdasági jelentőségük miatt számos kormányintézkedés támogatja termelésüket. (OTP-hitelt kaphatnak zöldségtermeléshez, állami kedvezményekkel kocát nevelhetnek, szarvasmarhát tarthatnak, részükre műtrágyát, növényvédőt szert hoznak forgalomba és különböző termelőeszközöket gyártanak — igaz, nem eleget.)

A különböző szövetkezetekhez tartozó kisárutermelők támogatása állami munkás szocialista jellegéből következik. *A szövetkezetek különböző formái — a munkáshatalom mellett — szocialista jellegűek*. Így tanította Lenin, aki szerint a szocialista mezőgazdaság a szövetkezetek útján terjed el.

Összefoglalva: a mi kisárutermelőink szocialista kisárutermelők, azért,

mert bér-
mőföldet
a szociali-
nagy töb-

Enn-
a termel-
között a

Cikl-
ben a me-

Alig-
az említ-

szövetke-
takarmá-

méért a
kezet ka-

ságos jö-
a sertés-

pedig ha-

Az
érdekekt-

Né-
ban mo-

zöldség-
sorba k-

A
termelé-

koca-s
létreho-

termelő-

A
hez, an-

jiban,
stb. fő-

ként el-
sem ta-

egy-ké-
A

haszno-
eltölté-

kisáru-
hoz szí-

életfor-

vertikális,
m válhat,
keresked-
az általa
ítási is.
épgazda-
érdeket

. Keres-
éggazda-
2 száza-
ömege-
ák stb.)
dolgozó
egészen
vagy fel-
ra a szo-
ól tevé-
ben tár-
ializmus
adalom-

g (rés-
mi gaz-
és nyug-
Az álta-
az ösz-
szövet-
é. Esze-
agyis a
z tarto-

nogatja
kedvez-
rágyát,
t gyár-
sa álla-
formái
Lenin,
l.
azért,

mert bér munkást nem foglalkoztathatnak, nem kizsákmányolók, mert termőföldet nem vásárolhatnak, nem válhatnak tőkessé, mert *integrálódtak a szocialista termelő és értékesítő nagyüzemek rendszerébe*, és végül azért, mert nagy többségük valamely szövetkezet tagja.

Ennélfogva elméletileg is téves és hibás az a nem ritka gyakorlat, hogy a termelőszövetkezet nem támogatja a kisárutermelést. A mi viszonyaink között a szocializmus érdekében a kisárutermelést támogatnunk kell.

Cikkünk elején említettük, hogy a mezőgazdasági termelés növekedésében a megtorpanást a kisárutermelők állatállományának csökkenése okozta.

Aligha téves az a feltételezés, hogy ebben a csökkenésben szerepet játszik az említett hibás gyakorlat és szemlélet is. Akár olyan formában, hogy egyes szövetkezeti és más vezetők nem gondoskodnak a falu állatállományának takarmányellátásáról, akár olyan formában, hogy az állatátvitel késedelméért a leszerződött háztáji gazda kártérítést nem kapott (a termelőszövetkezet kapott), akár úgy, hogy némelyek a jól termelő kisárutermelőt „igazságos jövedelemosztással”, vagyis újabb adókkal rémisztgették, mintha a sertéshizlalás vagy a tehéntartás valamiféle kizsákmányolás lenne, nem pedig hasznos, tisztességes, a szocializmust szolgáló termelőmunka.

TÁRSADALMI ÉRDEK

Az MSZMP XI. Kongresszusának határozata szerint „*a népgazdasági érdekeknek megfelelően*” kell a kistermelőket támogatni.

Népgazdasági érdek elsősorban *a lakosság ellátásának* érdeke. A hazánkban most bőséggben rendelkezésre álló élelmiszerek (hús, tej, tojás, gyümölcs, zöldségek stb.) közül a kisárutermelők nélkül sok hiánycikk lenne, értük sorba kellene állni. . .

A nagyüzemek több okból nem tudják helyettesíteni a kisárutermelők termelését. Az egyik ilyen ok, hogy nincs férőhely a kisárutermelők tehén-, koca- stb. állományának elhelyezésére a nagyüzemekben, illetve a férőhelyek létrehozásához több tízmilliárd forint beruházásra lenne szükség. A kisárutermelő tehát pótolja a hiányzó vagy hiányos társadalmi állóeszközöket.

A másik ok, hogy *nincs munkaerő a nagyüzemekben* ahhoz a termeléshez, amelyet a kisárutermelők — szinte „másodállásban” — most a háztájiban, az udvarban, a kertben elvégeznek, a szövetkezeti, a gyári, az üzleti stb. főmunkahelyük mellett. A kisárutermelő tehát hasznosítja az egyébként elvesző munkaidőt és munkaerőt. (Hasonlóképpen a családtagok zöme sem találna munkalehetőséget, ha megfosztanák őt a kerttől stb., ahol napi egy-két órát dolgozik. . .)

A dolgozóknak egyre több a szabad idejük, s ezt többnyire örömmel és hasznosan töltik el a háztájiban, a kertben. A szabad idő hasznos és kedvelt eltöltésének lehetőségétől fosztanak meg a dolgozókat, ha nem támogatnák kisárutermelőinket. A családoknak, a népnek *a mai szocialista életformájához szinte hozzátartozik a mezőgazdasági termelőmunka a ház körül*, s ezzel az életformával az ország lakosságának kb. a fele, mintegy ötmillió lakos él.

„OBJEKTIV SZÜKSÉGSZERŰSÉG”

A szocialista kisárutertermelés nem valami sajátos magyar tevékenység és életforma. A Szovjetunióban például 1971—1972-ben a növényi termékek 19%-át, az állatok és állati termékek 35%-át a kisárutertermelők (háztáji gazdaságokban, a vidéken élő munkások és alkalmazottak udvarában) termelték.

Az SZKP agrárpolitikája szerint „a háztáji gazdaság fenntartása objektív szükségszerűség”. Ezt állapította meg a mezőgazdaságról az az elméleti pártkonferencia, amelyet 1975. március 24—25-én Moszkvában tartottak. Ez a meghatározás elméletileg megalapozott, ha figyelembe vesszük — az előzőekben leírt — szocialista kisárutertermelő jellemzését, és a termelésben, az ellátásban betöltött szerepét. Az objektív szükségszerűségnek ebből a felismeréséből fakad a szocialista kisárutertermelőket megbecsülő szovjet gazdaságpolitika is, melynek eredményeképpen a *szovjet háztáji gazdaságok termelésének értéke* is — lassabban, mint a szocialista nagyüzemeké — szakadatlanul növekszik.

A szovjet kisárutertermelő áruít bizományos (SZOVKOOP) útján vagy személyesen maga értékesíti a kolhozpiacokon, nem úgy mint nálunk, Áfész-ek és termelőszövetkezetek útján. A szovjet kormány és a helyi szervek nagy kolhozpiacokat építettek a városokban, felettük a tanácsi ellenőrzést megvalósítják, a háztáji számára kisgépeket gyártanak; a kolhozok gépei megművelik a háztáji parcellákat is stb.

A kisárutertermelés támogatása és annak a szocialista nagyüzemekkel, az élelmiszeripari és felvásárlási vállalatok tevékenységével való szerződéses összekapcsolása az egyik leghatékonyabb forrása a paraszti munkakedvnek és a kisárutertermelők szorgalmas termelőmunkájának. Ezt mutatja több évtized nemzetközi tapasztalata is.

A kisárutertermelés helyzete az átmenet, a szocializmus építése idején még nem teljesen tisztázott. Szükség van a tapasztalatok további elemzésére, és olyan intézkedésekre, amelyek tevékenységüket szabályozzák, még eredményesebben beillesztik, hozzákapcsolják őket a szocialista nagyüzemek rendszeréhez. El kell azonban ismerni, hogy ezen a téren eddig is sokat tettünk, és *parasztságunk zöme azért is vált a szocialista mezőgazdaság tudatos és meggyőződéses hívévé, azért dolgozik jól, mert a párt és a kormány tettei, valamint a saját tapasztalatai meggyőzték szocialista rendszerünk — amelyhez a szocialista kisárutertermelés is hozzátartozik — előnyeiről.*

В нашей стране в снабжении населения продуктами питания большое значение играют приусадебные и подсобные хозяйства. Автор рассматривает эту роль и определяет, что мелкие хозяйства, производящие товарную продукцию, выполняют своеобразную и полезную задачу, когда с помощью средств производства, получаемых от крупных предприятий, производят продукцию требующую интенсивного ручного труда и большой заботливости и продают её закупочным органам. Он определяет, что мелкотоварное производство при отечественных условиях строительства социализма является объективной необходимостью и его поддержка является важной задачей.

A G

A

A s

sen a sz
a követl
szerepül
nyunkat
biológiai
suk el.
techniká
vényünl
függvén
szervezé
feltétele

A U

egyik le
egyés m
hető, em

A U

szervezé
nyiségi

A t

meglevő

Na

ból is n

—

las szén

—

áram sz